

5. Vad vill Socialdemokraterna?

Inte långt från Västerås flygplats finns handelsområdet Hälla. Bredvid Mac Donalds och Pizza Hut finns här den stora leksaksaffären Toys R Us.

När Toys R Us etablerade sig i Sverige 1995 vägrade företaget skriva kollektivavtal med Handelsanställdas förbund. Toys R Us hade aldrig skrivit avtal med facket någonstans i världen och tänkte inte göra det i Sverige heller. Många trodde att det var lönlöst att försöka slåss mot en internationell jättekoncern. Handels menade att det inte gick att ge upp eftersom det skulle betyda att hela modellen med kollektivavtal skulle sättas ur spel.

I maj 1995 togs medlemmarna på Toys R Us-butikerna i Göteborg och Malmö ut i strejk. Efter några dagar spred sig även strejken till Stockholm.

Andra fackförbund utlyste sympatiåtgärder. Transportarbetarförbundets medlemmar vägrade till exempel leverera varor till Toys R Us. Finansförbundet, som tillhör TCO, satte alla ekonomiska transaktioner till och från Toys R Us i blockad. Till slut gav ledningen för Toys R Us upp och skrev på ett kollektivavtal med Handels i augusti 1995.¹

5.1 Lokal LO-bojkott

I maj 2013 beslutade LO-distriktet i Värmland att bojkotta Ryanair. Länets 46 000 LO-medlemmar uppmanades att inte flyga med Ryanair. Riksdagsledamoten och facklige ledaren Lars Mejern Larsson (S) från Karlstad ansåg att Ryanairs personalpolitik var oacceptabel.

– Bolaget ger inte sina anställda rätt att organisera sig fackligt och de tummar på flygsäkerheten. Det kan vi inte acceptera, sa han till Värmlands Folkblad.

Lars Mejern Larsson upprördes även över att den kommunala flygplatsen i Karlstad inte ville avslöja vad som stod i deras avtal med Ryanair.

– Det är inte klokt att ett företag som behandlar sina anställda så och som tummar på flygsäkerheten har avtal med kommuner, sa han till tidningen.²

Senare i maj tog även LO-distriktet i Mellansverige beslut om att uppmana sina 180 000 medlemmar till att bojkotta Ryanair. Förhoppningen var att bojkotten skulle få flygbolaget att ändra sin personalpolitik och sluta motarbeta anställda som vill organisera sig fackligt.

– Vi tycker inte att det här är okej. Det här att organisera sig fackligt har vi gjort i hundra år. Det här är som att gå tillbaka hundra år i tiden. Vi ställer oss verkligen bakom rätten att kunna organisera sig fackligt, sa Majlene Ahlgren, distriktsordförande i LO:s mellansvenska distrikt, till Sveriges Radio.³

Majlene Ahlgren säger mer än tre år senare, i augusti 2016, att bojkotten fortsätter eftersom Ryanairs inställning till fackföreningar fortfarande är densamma.

– Vi har inte fått några signaler om en förändring, säger Majlene Ahlgren.

Majlene Ahlgren, som även är socialdemokrat, har dock ingen åsikt om att hennes egna partikamrater låter Ryanair, på väldigt gynnsamma villkor, använda sig av kommunala flygplatser.

– Det är en knepig fråga. Vi bekostar ju även vägarna där det åker lastbilar som inte har avtal. Vi har inte ens funderat på det, säger hon.

Majlene Ahlgren hänvisar till att civilminister Ardalan Shekarabi (S) föreslagit ett krav på kollektivavtalsvillkor vid offentliga upphandlingar.

– Mitt hopp är att det blir en riksfråga, säger hon.

5.2 Nyköpings gästbud för facket

Skavsta var den första svenska flygplats som Ryanair började använda sig av.⁴ Nyköpings tidigare kommunalråd Göran Forsberg och före detta ordföranden i arbetarekommunen Boel Carlsson, är båda socialdemokrater med ett förflutet i den fackliga rörelsen, han i Beklädnads, hon i Metall och LO. Dessa hävdade samstämigt i en intervju 2004 att Nyköpings kommun inte kunde lägga sig i förhållandet mellan Ryanair och deras anställda.

– Enda chansen att förbättra de anställdas villkor är att facken i England och Irland blir starka och ställer krav, sa Boel Carlsson till Dagens Nyheter.

Göran Forsberg sa bara att han var mycket nöjd med det marknadsföringsavtal kommunen hade med Ryanair.⁵

Författaren till den här boken har upprepade gånger försökt nå Nyköpings nuvarande kommunalråd Urban Granström, även han socialdemokrat, för en kommentar. Han har inte svarat i telefonen och inte svarat på e-brev.

5.3 Kalmar utan Unionen

Kalmar är en annan socialdemokratisk kommun som låtit Ryanair använda dess kommunala flygplats. Detta trots att kommunen har en uppförandekod där det står att parten kommunen sluter avtal med bland annat ska stå för rättigheter i arbetslivet för anställda och ha etiska affärsregler.

Johan Persson (S), kommunstyrelsens ordförande och styrelseledamot i Kalmar flygplats, försvarade på oklara grunder beslutet att låta Ryanair flyga från Kalmar.

– Vi har tagit ett styrelsebeslut om att Ryanair ska få trafikera Kalmar flygplats och det står jag bakom. Sedan har jag i alla sammanhang sagt att jag tycker att man ska ha kollektivavtal och jag tycker att man ska sköta sig och ha goda relationer till anställda, det har alltid varit min uppfattning. Men vi har tagit det här beslutet i styrelsen och jag kan inte som enskild ledamot göra något annat än att ställa mig bakom det, sa han till tidningen Barometern.

Samtidigt som Johan Persson ansåg att det var rätt att kommunen hade ett affärsavtal som sannolikt gynnade Ryanair⁶ verkade han anse att de konsumenter som bojkottade flygbolaget också gjorde rätt.

– Jag är ganska övertygad om att alla konsumenter som tar del av det här och följer diskussionerna kring Ryanair har den största makten att påverka, sa han till Barometern.⁷

5.4 Sossar säger i från endast i opposition

Medan socialdemokrater håller tillbaka sin kritik mot Ryanair i kommuner där partiet har makten är företrädarna desto mer kritiska i församlingar där partiet sitter i opposition.

Växjös flygplats har officiellt namnet Växjö Småland Airport och ägs av landstinget i Kronoberg samt av Växjö kommun och Alvesta kommun.⁸ Under mandatperioden 2010 till 2014 hade de borgerliga partierna majoritet i landstinget.⁹ Socialdemokraten Ola Gustafsson fick våren 2013 lämna sitt uppdrag som styrelseledamot i flygplatsen. Detta efter att han på sociala medier uttryckt sig kritiskt mot Ryanair. Ola Gustafsson ska bland annat ha kritiserat flygbolagets personalpolitik.

Styrelsens ordförande, moderaten Ingemar Swalander menade att det var omöjligt för Ola Gustafsson att sitta kvar då han motverkade styrelsens arbete att jobba för företagets bästa.

– Sitter man i en styrelse ska man arbeta för bolagets bästa. Men samtidigt sitter man på politiska mandat och har med sig sina grundvärderingar. För mig som socialdemokrat är frågan om förutsättningar på arbetsmarknaden och att människor ska få engagera sig i facket i det här fallet väldigt viktigt för mig att markera, sa Ola Gustafsson till Sveriges Radio.¹⁰

Senare samma år krävde Socialdemokraterna i Kronoberg att de företag som Växjö flygplats samarbetade med skulle leva upp till samma uppförandekod som landstingets samarbetspartners. Det stod i den uppförandekoden att företagen måste följa de mänskliga rättigheterna, vilket Socialdemokraterna ansåg att Ryanair inte gjorde på grund av sin antifackliga ståndpunkt. Denna kritik tog Socialdemokraterna upp på ett ägarsamråd som hölls mellan landstinget, Växjö kommun och Alvesta kommun. Efter mötet skickade styrelsen ut ett pressmeddelande som innehöll följande formulering:

"Styrelsen uttalar sig enhälligt positivt till den trafik som bedrivs av Ryanair vid Småland Airport och ser gärna att den utvecklas med fler destinationer i framtiden".

Enligt socialdemokraten Anna Fransson (S) var det långt ifrån enhälligt.

– Vi fick bara ett papper framför oss med den lydelsen, och vi menade att vi inte kunde skriva på om man inte la till det här med mänskliga rättigheter. Det är upprörande att man går ut och påskiner att vi alla ställde oss bakom det här om Ryanair, för det gjorde vi definitivt inte, sa hon till Sveriges Radio.¹¹

Den politiska majoriteten i landstinget har ändrats sedan dess. Numera har Växjös flygplats en socialdemokratisk styrelseordförande som heter ClasGöran Carlsson.¹² Ryanair använder fortfarande flygplatsen¹³ och flygbolagets inställning till fackföreningar har inte ändrats.

Efter att Socialdemokraterna fått makten över flygplatsen har kritiken mot Ryanair minst sagt mildrats.

– Som flygplats har vi inte någon möjlighet att utestänga operatörer från att bedriva verksamhet hos oss, meddelar ClasGöran Carlsson via e-post.

– Vår möjlighet är i stället att försöka påverka de företag vi arbetar med i de samtal vi för löpande. Vi försöker på olika sätt att framföra vår syn i de diskussioner vi för med operatörerna på vår flygplats, skriver han.

5.5 Flygplatsordförande ställer facket åt sidan

Lena Söderberg är fackligt aktiv socialdemokrat. Hon var, fram till hösten 2016, även ordförande i Västerås flygplats som har kontrakt med antifackliga Ryanair.

– Vad jag tycker det måste jag sätta åt sidan, sa hon i juni 2015.

Utöver sitt uppdrag i flygplatsstyrelsen var Lena Söderberg även fackligt aktiv och sitter i sektionsstyrelsen för facket ST.¹⁴ Hur såg hon då på att Ryanair inte förhandlar med fackföreningar?

– Det är ett irländskt bolag och man följer irländska lagar. Man kan inte tvinga någon till förhandlingsbordet. Vad har vi att välja på egentligen? Vi har ju inga andra som flyger här så vi är glada att Ryanair flyger och våra passagerare väljer ju också att åka med Ryanair när de flyger härifrån, sa hon.

– Om man ska vara krass så, om man inte gillar sitt jobb så ska man inte jobba kvar, oavsett var man jobbar, fortsatte Lena Söderberg.

Som tidigare nämnts har flera danska kommuner har beslutat att bojkotta Ryanair.¹⁵ Många socialdemokrater och fackligt aktiva tycker att kollektivavtal är en principiellt viktig fråga.

– Det kan jag också tycka, men i den här rollen så är jag styrelseordförande för ett aktiebolag. Mitt första och viktigaste uppdrag det är att jobba för bolagets bästa. Så vad jag tycker det måste jag sätta åt sidan. Annars så kan jag inte vara här. Det är också krasst, men så är det, sa Lena Söderberg.

Själv föredrar Lena Söderberg bilsemestrar framför flygresor. Hon använder därför inte flygplatsen privat.

– Jag är ingen flygare. Nej, jag har aldrig flugit med Ryanair. Skulle jag till London så skulle jag kanske göra det, men jag har inga sådana planer, sa hon.

5.6 Marita Ulvskog fick utskällning av Ryanairchef

Våren 2015 intresserade sig Europaparlamentet för arbetsförhållandena inom flyget, både dess konsekvenser för de anställda och för flygsäkerheten. Det beställdes en forskningsrapport från universitetet i Gent¹⁶, fördes samtal med organisationer och med fackligt aktiva.

Representanter för Ryanair reagerade mycket starkt på Europaparlamentets arbete och kontaktade såväl forskare som flygexperter och politiker, och uppträdde på ett sätt som upplevdes som hotfullt.

Marita Ulvskog (S), europaparlamentariker och ordförande i sysselsättningsutskottet, råkade själv ut för hotfullt uppträdande vid en utfrågning som EU-kommissionen anordnade i juni 2015.

– Jag höll ett anförande i början av det här stora mötet, med många deltagare när det reste sig upp en man i publiken som började skrika och gapa. Det visade sig att det var Michael Hickey, en av de seniora medarbetarna till Ryanairs ägare. Han ville avbryta och tyckte att vi inte var korrekta i vår information, sa Marita Ulvskog till Sveriges Radio.¹⁷

Marita Ulvskog menar att Ryanair utnyttjar etableringsfriheten inom EU för att undvika kollektivavtal¹⁸ och har ställt en skriftlig fråga till EU-kommissionen med anledning av Ryanairs antifackliga agerande.¹⁹

– Min principiella hållning är, som du sett, att flygbolag inte ska kunna undvika kollektivavtal. Vi har sett hur de tidigare har undvikit detta genom flytta till annat medlemsland. Jag har också försökt pressa kommissionen på svar vad de gör för att säkerställa rätten att teckna kollektivavtal, skriver Marita Ulvskog i ett e-brev.

Marita Ulvskog berättar att rätten att förhandla och ingå kollektivavtal samt att strejka för att försvara sina intressen, är inskrivet i artikel 28, i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna:

Arbetstagare och arbetsgivare, eller deras respektive organisationer, har i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis rätt att förhandla och ingå kollektivavtal på lämpliga nivåer och att i händelse av intressekonflikter tillgripa kollektiva åtgärder för att försvara sina intressen, inbegripet strejk.²⁰

Hon anser att Ryanair, genom sitt agerande mot fackföreningar, bryter mot detta.

Samtidigt låter Marita Ulvskogs partikamrater Ryanair att, på väldigt gynnsamma villkor²¹, använda sig av svenska flygplatser. Marita Ulvskog menar att hon inte är rätt person att kommentera detta.

– Det kan finnas olika lokala aspekter att ta hänsyn till som jag inte känner till. Jag måste därför hänvisa din fråga till företrädarna för de aktuella kommunerna där Ryanair är verksam, skriver hon.

5.7 Upphandlingspolicy är en papperstiger

LO-distriktet i Jönköpings län riktade i augusti 2013 stark kritik mot Jönköpings kommun för kommunens bristfälliga arbete med att skydda de mänskliga rättigheterna inom arbetslivet. Saken gällde att Ryanair vid det här tillfället trafkerade den kommunala flygplatsen i Jönköping.

– Att Jönköpings kommun tecknar avtal med bolag som verkar i strid med FN:s deklaration om mänskliga rättigheter är häpnadsväckande och oetiskt. Att det inte tas större hänsyn till sociala faktorer vid upphandling av tjänster och det saknas riktlinjer kring hur mänskliga rättigheter i arbetslivet tillgodoses är ett tecken på att Jönköpings kommun inte har gjort sin läxa. Man förväntar sig mer av en kommun av Jönköpings dignitet. Vi vill nu att de gör om och gör rätt, sa Thomas Olsson, ordförande LO-distriktet i Jönköping.

LO meddelade att det fanns flera fall inom Ryanair där de anställda behandlats illa efter att ha varit i kontakt med fackliga organisationer. Detta gick enligt LO i strid med FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och bröt mot konventionerna ILO 87 och 98 som garanterar föreningsfrihet och rätt att organisera sig.

LO-distriktet i Jönköpings län ville att Jönköpings kommun skulle ta sitt ansvar och införa social hänsyn vid upphandling, och implementera ett program för hur man kunde garantera att de mänskliga rättigheterna i arbetslivet tillgodoses.²²

Styrdokument av den typen fanns redan i åtminstone två socialdemokratiskt styrda kommuner, Kalmar och Västerås. Följande formulering är hämtad ur Västerås kommuns inköps- och upphandlingspolicy.²³

Staden ska öka kraven på social hänsyn och etiska krav i upphandling, vilket innebär krav som möjliggör fortsatt arbete för ett socialt långsiktigt hållbart samhälle. Hänsyn

ska tas till ILO:s kärnkonventioner som behandlar föreningsfrihet, organisationsrätt och erkännande av rätten till kollektiva förhandlingar, avskaffande av alla former av tvångsarbete, avskaffande av barnarbete samt avskaffande av diskriminering i arbetslivet.

Sociala hänsyn i upphandlingar kan exempelvis vara anställningsvillkor, antidiskrimineringsklausuler, jämställdhet, krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning samt även viss standard på arbetsmiljön.

Vid tjänste- och entreprenadupphandlingar ska Västerås stad ställa sådana krav att entreprenören vid varje tidpunkt bedriver sin verksamhet så att den inte innebär åsidosättande av lag eller anställningsvillkor och övriga förutsättningar som gäller inom respektive bransch.

Detta hindrade inte Västerås och Kalmars kommuner från att låta Ryanair trafikera de kommunägda flygplatserna. När det gäller Kalmar hade tidningen Barometern uppmärksammat frågan.

– Utifrån kommunens perspektiv tycker jag att det är graverande att vi stödjer den här typen av verksamhet. Det tycker jag är oerhört dåligt när vi har satt upp kriterier för vilka vi ska handla med, det är väldigt dubbelmoral, sa Jonas Löhn (MP) till Barometern.²⁴

Hösten 2015 beslutade den styrande majoriteten i Västerås kommunfullmäktige att anta nya ägardirektiv för Västerås flygplats. De sociala kraven blev då ännu tydligare, åtminstone på papperet. I de nya ägardirektiven stod det att flygplatsen aktivt skulle ”jobba med sociala krav vid upphandlingar”.²⁵

Om Ryanairs affärsavtal med flygplatsen inte föregås av en upphandling blir en sådan formulering verkningslös. Inför beslutet om nya ägardirektiv för Västerås flygplats ville Vänsterpartiet att de sociala kraven inte bara ska gälla vid upphandlingar utan även vid avtal.

– Detta då vi vet att det finns flera bolag som aktivt försöker bryta ner de rättigheter som anställda och fack under lång tid arbetat fram, sa Vänsterpartiets Olle Kvarnryd på kommunfullmäktiges möte.

Vänsterpartiets förslag röstades ner av den rödgrönborgerliga majoriteten. Socialdemokraternas Anders Teljebäck ville i debatten i kommunfullmäktige inte svara på varför han var mot Vänsterpartiets förslag.²⁶

Författaren till den här boken har själv sökt Anders Teljebäck för en kommentar. Anders Teljebäck har i skrivande stund inte svarat på några frågor om detta.

1. "Strejken på Toys R Us." *Landsorganisationen i Sverige*. Åtkomstdatum 23 oktober 2016. http://www.lo.se/start/om_oss/historisk_tillbakablick/strejken_pa_toys_r_us.
2. Englund, Caroline. "Värmländsk bojkott mot Ryanair." *Värmlands Folkblad*, 08 maj 2013. <http://www.vf.se/nyheter/karlstad/varmlandsk-bojkott-mot-ryanair>.
3. "LO-bojkott mot Ryanair - P4 Västmanland." *Sveriges Radio*, 21 maj 2013. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=112&artikel=5541044>.
4. Se kapitel 3.1.1
5. Jacobsson, Cecilia. "S-politiker försvarar avtalet med Ryanair." *Dagens Nyheter*, 02 september 2004.
6. Se kapitel 3.3
7. Andersson, Kaisa. "Ny kritik mot Ryanair." *Barometern*, 31 juli 2013. <https://web.archive.org/web/20130801194429/http://www.barometern.se/nyheter/kalmar/ny-kritik-mot-ryanair%283878161%29.gm>.
8. "Drift & Ägare." *Växjö Småland Airport*, u.å. <http://smalandairport.se/om-flygplatsenlandningsbanan/drift-agare/>.
9. "Kronobergs län - Röster - Val 2010." *Valmyndigheten*. Åtkomstdatum 09 oktober 2016. <http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/L/lan/07/index.html>.
10. Sundvall, Magnus. "Gustafsson (S) om Småland Airports agerande: 'Inte speciellt överraskande'." *P4 Kronoberg | Sveriges Radio*, 27 maj 2013. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=106&artikel=5546704>.
11. "Efter mötet om Ryanair: 'Det var en domstol'." *P4 Kronoberg | Sveriges Radio*. Åtkomstdatum 09 oktober 2016. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=106&artikel=5630069>.
12. "Bolag." *Region Kronoberg*. Åtkomstdatum 09 oktober 2016. <http://www.regionkronoberg.se/om-region-kronoberg/politisk-organisation/bolag/>.
13. "Flygbolag." *Växjö Småland Airport*. Åtkomstdatum 09 oktober 2016. <http://smalandairport.se/flygbolag/>.
14. "Värmland-Örebro-Västmanland-Eskilstuna." *ST*. Åtkomstdatum 16 oktober 2016. <https://st.org/avdelningar/st-inom-forsakringskassan/varmland-orebro-vastmanland-eskilstuna>.
15. Se kapitel 4.2.
16. Se kapitel 4.3.3
17. Johansson, Birgitta. "Marita Ulvskog vill att Ryanair slutar uppträda hotfullt." *Sveriges Radio*, 18 juli 2015. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6214755>.
18. "Ryanair utnyttjar etableringsfriheten för att undvika kollektivavtal." *Svenska Socialdemokrater i Europaparlamentet*, 16 juli 2015. <http://news.cision.com/se/svenska-socialdemokrater-i-europaparlamentet/r/ryanair-utnyttjar-etableringsfriheten-for-att-undvika-kollektivavtal,c9805753>.
19. "Ska arbetstagare inte ha några rättigheter längre?" *Svenska Socialdemokrater i Europaparlamentet*, 14 december 2013. <http://news.cision.com/se/svenska-socialdemokrater-i-europaparlamentet/r/ska-arbetstagare-inte-ha-nagra-rattigheter-langre-,c9512632>.
20. "EUROPEISKA UNIONENS STADGA OM DE GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETERNA." *Europeiska unionen*. Åtkomstdatum 16 oktober 2016. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>.
21. Se kapitel 3.3.
22. "Jönköpings kommun, Ryanair och mänskliga rättigheter." *LO-distriktet i Jönköpings län*, 13 augusti 2013. http://jonkoping.lo.se/jonkoping/nyheter/jonkopings_kommun_ryanair_och_manskliga_rattigheter.
23. "Inköps- och upphandlingspolicy för Västerås stad med helägda bolag." Västerås kommun, 2011. <http://vasteras.se/download/18.6d3bb3ec15120cbf245232a/1450086612828/Ink%C3%B6ps-+och+upphandlingspolicy.pdf>.
24. Andersson, Kaisa. "Ny kritik mot Ryanair." *Barometern*, 31 juli 2013. <https://web.archive.org/web/20130801194429/http://www.barometern.se/nyheter/kalmar/ny-kritik-mot-ryanair%283878161%29.gm>.
25. "Sammanträdesprotokoll 8 oktober 2015.pdf." Västerås kommunfullmäktige, 08 oktober 2015. <http://vasteras.se/download/18.2a23ba8615090ceccb6ba6/1446797579965/Sammantr%C3%A4desprotokoll+8+oktober+2015.pdf>.
26. *Västerås kommunfullmäktige*, 2015. <http://vasteras.fullmaktige.se/?2015-10-08>.